

DA OLYMPIA TALTE

– inspirationshæfte
om anvendelsen af
kommunikationsteknologi
i pædagogisk praksis

Videns- og formidlingsenheden
Kommunikationscentret

© Kommunikationscentret 2006

Tryk:
Toptrykgrafisk

Grafisk tilrettelæggelse:
Berit Vedelsby

Fotos:
Michael Hjort-Pedersen

Bestilles hos:
Kommunikationscentret
Skansevej 2 D
3400 Hillerød
Tlf. 48 24 22 00

ISBN 87-991582-0-5

Må kopieres med kildeangivelse.

Indholdsfortegnelse

- 5 • Forord
- 7 • Indledning
- 9 • Hvad er kommunikation?
- 11 • Hvad er kommunikationsteknologi?
- 13 • Kommunikationsteknologi – hvorfor det?
- 17 • Da Olympia talte – en beskrivelse af et kommunikationsprojekt
- 21 • Hvad har beboere og personale fået ud af projekterne
- 23 • Hvad står i vejen for implementering af teknologi
- 27 • Hvad skaber de bedste rammer for kommunikationsteknologi
- 31 • Fremtidsperspektiver på kommunikationsteknologi
- 34 • anbefalinger på politisk niveau
- 37 • Opsamling

Forord

Videns- og formidlingsenheden (VIFO) inviterer med dette hæfte alle, der beskæftiger sig med handicap og kommunikationsvanskeligheder inden for til at se nogle af de muligheder, der ligger i kommunikationsteknologi i forhold til at imødekomme mennesker med begrænsninger i det ekspressive sprog og/eller i muligheden for at være aktive i kontakten med andre.

Vi har i dag teknologier, der burde give mennesker med betydelige funktionsnedsættelser nye og store muligheder i kommunikative sammenhænge. Men meget tyder på, at de mennesker der øjensynligt ville kunne profitere mest af kompenserende teknologier, ikke i tilstrækkelig grad får mulighederne til at benytte teknologierne.

Hvis teknologien skal komme svært funktionshæmmede mennesker til gavn, er det bydende nødvendigt, at politikere, interesseorganisa-

tioner, ledere på bo- og dagtilbud samt pædagogisk personale søger at skabe de rette betingelser. Dette kan kun ske gennem en fælles prioritering, så også borgere med begrænsede kommunikative muligheder via teknologien kan få øget indflydelse på eget liv.

Videns- og formidlingsenheden har på nuværende tidspunkt samarbejdet med i alt forskellige 25 bo- og dagtilbud. Disse bo- og dagtilbud er alle pionerer inden for det kommunikationsteknologiske område, og deres arbejde er til fortsat inspiration for Videns- og formidlingsenhedens projekter. Vi håber, at disse bo- og dagtilbuds arbejde og resultater også vil inspirere andre til at turde gå nye veje og tage kommunikationsteknologi i anvendelse.

Følgende bo- og dagtilbud har samarbejdet med VIFO om implementering af kommunikationsteknologi og skal have tak for deres bidrag til den fort-

satte udvikling af anvendelsen af kommunikationsteknologiske hjælpemidler:

AKU- Center – Slangerup, Boligerne på Anna Anchersvej, Boligfællesskabet på Anna Anchersvej, Bofællesskabet Lillevang, Bofællesskabet Koglevej, Bofællesskabet Solskin, Bøgelunden/Vinkelhuset, Bybjerggård, Center for job og oplevelse – Højvangen, Trekløveret (Døgn/Amtsboligerne, Opgangsfællesskabet, Aktivitetshuset, Værkstedet, Tømmerpladsvej), Følstrup, Gefion, Gnisten, Godthåbsvej, Kronborghus, Lunden, Maglehøj, Margueritten, Pensionatet, Selmersvej, Sølager, Vega, Åbjerggård.

Den empiriske viden, der ligger til grund for denne publikation, er indsamlet og bearbejdet af Maria Lincke Jørgensen, projektkonsulent i VIFO.

God læselyst.
Agnete Selvejer,
forstander på Kommunikationscentret

Indledning

I efteråret 2003 dannede Frederiksborg Amt Videns- og formidlingsenheden (VIFO) under amtets Kommunikationscenter. VIFO's opgave er at introducere kommunikationsteknologi i den pædagogiske praksis i amtslige og kommunale bomiljøer og dagtilbud for dermed at lette kommunikationen i relation til de beboere, der har et begrænset ekspressivt sprog foruden fysiske og/eller psykiske funktionsnedsættelser.

Baggrunden for etableringen af VIFO var blandt andet en erkendelse af, at amtslige bo- og dagtilbud havde et meget begrænset kendskab til, hvilke muligheder der fandtes inden for handicapkompenserende teknologi. Som følge heraf var anvendelsen af teknologi i den pædagogiske praksis minimal. For at øge det generelle vidensniveau på området, etablerede Frederiksborg Amt en særlig kompetenceenhed, der har til

opgave at skabe den fornødne viden og yde projektstøtte i bo- og dagtilbudene til at integrere forskellige former for teknologi.

Gennem de sidste 3 år har VIFO igangsat og afsluttet 23 projekter på 15 forskellige botilbud i amtet. Der er blevet arbejdet med mange forskellige teknologier; som eksempelvis talemaskine, Herbor, Mediamixer, Boardmaker, TVCD, Bostedsystemet, Link It og digitale billeder. Alle projekterne har haft til formål at implementere forskellige former for kommunikationsteknologi i det pædagogiske arbejde med beboerne. Siden afslutningen af de 23 projekter har VIFO startet 12 nye projekter op. Disse projekter er imidlertid stadig i gang, og erfaringer herfra vil derfor kun i begrænset omfang indgå i denne publikation.

Dette hæfte tager udgangspunkt i de erfaringer VIFO har

gjort sig i processen med de 23 afsluttede projekter. Hæftet beskriver rammerne for anvendelse af kommunikationsteknologi, samt hvad der er kommet ud af arbejdet med kommunikationsteknologi for henholdsvis beboere og personale. Men først og fremmest beskriver hæftet, hvad der ser ud til at skabe de bedste betingelser for, at man kan implementere kommunikationsteknologi, samt hvad der har vist sig at gøre implementeringen vanskelig.

Hæftet vil ikke beskrive de konkrete teknologier nærmere, ligesom der ikke vil blive givet vejledning om valg af specifik kommunikationsteknologi. Det konkrete valg af teknologi må altid træffes på baggrund af en individuel vurdering, der tager udgangspunkt i beboerens konkrete funktionsnedsættelse, ønsker og behov. I dette hæfte vil der udelukkende blive lagt vægt på de

fælles erfaringer fra implementeringsprocessen og rammerne omkring denne proces. Hæftet henvender sig til politikere, interesseorganisationer, ledere på bo- og dagtilbud, pædagogisk personale såvel som pårørende. Hæftet er således skrevet til alle, der ønsker et indblik i de muligheder, kommunikationsteknologien i dag tilbyder mennesker med et begrænset ekspressivt sprog.

Det er vores mål, at hæftet giver jer et realistisk billede af den store, men nødvendige udfordring implementering af kommunikationsteknologi er i fremtidens pædagogiske arbejde med mennesker med begrænset ekspressivt sprog. Derudover ønsker vi at inspirere læseren til at overveje konkrete muligheder i forhold til at anvende kommunikationsteknologi, for dermed at efterkomme beboeren/brugeren/menneskets ret til aktiv deltagelse i eget og andres liv.

Hvad er kommunikation?

Ønsker man at implementere kommunikationsteknologi i den pædagogiske praksis, er det nødvendigt at gøre sig tanker om, hvad kommunikation er, og hvordan kommunikationen foregår i det konkrete bomiljø.

Der findes mange definitioner på og oplevelser af, hvad kommunikation er. Udgangspunktet for VIFO's arbejde er, at kommunikation altid sker i relationen mellem mennesker – uafhængigt af om informationsudvekslingen sker ved hjælp af lyde, mimik, bevægelser, tegn eller tale. Forudsætningen for en vellykket kommunikation er, at relationerne er ligeværdige. Kommunikationsparterne må opleve sig selv og hinanden som ligeværdige parter på trods af parternes eventuelle forskellige forudsætninger.

Kommunikation er altid et forsøg på en informationsudveksling. Der er imidlertid også

tale om kommunikation, selv om modtageren ikke opfatter budskabet eller reagerer på det. Vi kan som mennesker ikke "ikke-kommunikere", når vi indgår i en eller anden form for social kontekst, og vores biologisk funderede ønsker om at indgå i samspil og relationer gør, at vi alle er kommunikerende individer. Mennesker med svage og skrøbelige kommunikative udtryk er naturligvis i fare for ikke at blive "hørt", og det gør, at vi må være ekstra opmærksomme på kommunikationen.

Kommunikationens hensigt

Kommunikation har altid en hensigt, bevidst eller en ubevidst. Ofte kommunikerer vi ud fra en bestemt hensigt, der måske og måske ikke forstås. Oplever vi, at hensigten ikke forstås første gang, prøver vi igen, med den hensigt at få modtageren til at forstå den oprindelige hensigt.

Ligeledes finder megen kommunikation sted uden en bevidst hensigt. Eksempelvis kommunikerer et lille barn på forskellige måder, afhængigt af hvor barnet er i sin udvikling. På den måde fortæller barnet de voksne, hvor hun befinder sig i udviklingen, således at de kan give spændende og udviklende "udfordringer" på det rette niveau.

Hvad enten hensigten med kommunikationen er bevidst eller ubevidst er modtagerens reaktion afgørende for den videre kommunikation. En anerkendende modtagelse af kommunikationen, og hensigten bag, stimulerer til videre kommunikation. Omvendt forsvinder motivationen for yderligere kommunikative udspil, hvis modtageren tilbagevendene ikke opfatter hensigten med kommunikationen.

Teknologien og kommunikationen

VIFO's udgangspunkt for arbejdet med kommunikationsteknologi er at støtte og stimulere mennesker med begrænset ekspressivt sprog i at tydeliggøre hensigten med kommunikationen, og at præsentere de muligheder, som den elektroniske udvikling rummer for både mennesket med handicap, såvel som de mennesker der skal støtte denne.

Hvad er kommunikationsteknologi?

I dag er der kun et mindre antal af de amtslige og kommunale botilbud, der beskæftiger sig intensivt med at optimere beboernes mulighed for at benytte kommunikationsteknologi. Til trods for dette findes der i dag mange kommunikationsteknologier, der kan anvendes til mennesker med nedsat psykisk og/eller fysisk funktionsnedsættelse samt begrænset ekspressivt sprog. Langt de fleste af disse teknologier er udviklet til "normalsamfundet" for siden at blive tilpasset mennesker med særlige behov. Af teknologier der er udviklet specielt til målgruppen, kan man eksempelvis nævne talemaskinen.

Computeren er nok den enkelt-genstand, der i dag kan kompensere mest for flest. Særlige hjælpemidler, som fx talemaskinen, er således også ved at blive "skubbet væk" af computeren, der kan de samme ting og flere til. Når

man i dag taler om kommunikationsteknologi, er det derfor også overvejende computere og forskellige former for computerprogrammer, der tænkes på. Størstedelen af disse programmer er udviklet til at skulle "sættes op" af personale eller pårørende, kun enkelte kommunikationsteknologier er direkte udviklet til at kunne betjenes af den udviklingshæmmede alene. Dette betyder også, at omgivelsernes ressourcer og kompetencer er af stor betydning for implementeringen af teknologi.

Når man anvender kommunikationsteknologi er udgangspunktet, at nok er det ikke alle mennesker, der er i stand til at tale, men alle mennesker kommunikerer. Kommunikationsteknologi skaber således ikke kommunikation, men kan medvirke til at forstærke beboerens kommunikative udtryk og forståelse af omgivelsernes kommunikation – i det omfang

at omgivelserne selv benytter sig af beboerens kommunikationsteknologi. Kommunikationsteknologien skaber på denne måde et nyt fælles sprog.

Kommunikationsteknologi kan blandt andet anvendes til at give mennesker med et begrænset ekspressivt sprog bedre forudsætninger for at kommunikere og tolke samt bedre forudsætninger for at vælge mellem forskellige muligheder. Mennesker med udviklingshæmning, der har et godt talesprog, men som har fx indlæringsvanskeligheder og begrænsede sociale kompetencer, kan også ofte med fordel anvende kommunikationsteknologi – fx kan e-mail-programmer sikre dem adgang til den teknologiske udvikling, samt øge deres mulighed for at skabe og opretholde sociale netværk.

Når man foretager den individuelle analyse af, hvilken teknologi der er den rigtige,

skal flere overvejelser gøres: Der må tages højde for konkrete behov og forudsætninger hos den enkelte, og i særdeleshed hos dem der skal støtte op om teknologien. Ofte vil det være nødvendigt at afprøve forskellige muligheder. Det vil være en fordel at indhente rådgivning og processtøtte hos fagpersoner på området.

Kommunikationsteknologi – hvorfor det?

Udgangspunktet for dette hæfte er, at mennesker med betydelige fysiske og psykiske funktionsnedsættelser ikke bare har glæde af, men har ret til adgang til kommunikationsteknologi ganske som alle andre har det.

Alle der beskæftiger sig med handicapområdet i deres daglige praksis – hvad enten det er på politisk, ledelsesmæssigt eller praktisk niveau – bør sikre, at mennesker med funktionsnedsættelser har adgang til kommunikationsteknologi, i den udstrækning at teknologien kan kompensere for en alvorlig funktionsnedsættelse.

Følgende vil fire meget væsentlige grunde til at introducere kommunikationsteknologi i den pædagogiske praksis blive beskrevet.

1) Et menneske er ikke mere handicappet, end det omgivende samfund gør det.

Danmark tilslutter sig FN's

standardregler om lige muligheder for handicappede, hvilket bl.a. kommer til udtryk i Servicelovens vejledninger. I standardreglerne er indeholdt et miljørelateret handicapbegreb. Dette betyder, at det først og fremmest er de rammer, samfundet opstiller for menneskets ageren, der gør nogle mennesker handicappede, frem for funktionsnedsættelsen i sig selv. Hvis personalet på de amtslige og kommunale bo- og dagtilbud, såvel som samfundet i øvrigt, var i stand til at forstå en beboer, uafhængigt af dennes kommunikative funktionsnedsættelse, ville beboeren ikke kunne beskrives som handicappet. I dette perspektiv er et handicap relativt – det er bundet til den kontekst, det optræder i. Dette betyder også, at personalet på amtslige og kommunale bo- og dagtilbud er forpligtet til at anvende den kommunikationsform og kompenserende tek-

nologi, der skaber de bedste rammer for informationsudveksling mellem dem selv og beboerne, således at det gensidige handicap begrænses.

2) Opretholdelse af loven kan forudsætte brug af kommunikationsteknologi.

I lov om Social Service § 112, der trådte i kraft i 1998, står der:

”Kommunen eller amtskommunen sørger for, at brugerne af tilbud får mulighed for indflydelse på tilrettelæggelsen og udnyttelsen af tilbudene”.

Brugerinddragelse kan imidlertid være særlig svær at gennemføre i relation til mennesker med et begrænset ekspressivt sprog. I de tilfælde hvor en beboers kommunikation tydeliggøres ved hjælp af kommunikationsteknologi, kan teknologien være en forudsætning for brugerindflydelse, og dermed en forudsætning for at amt og kommune

“Vi kan se, at de er blevet mere sociale og ikke omvendt, som man kunne forvente. De mailer sammen med familien og samler sig rundt om en computer.” Citat fra projektdeltager og leder på botilbud.

kan leve op til deres lovmæssige forpligtelse.

3) Kommunikationsteknologi kan afværge sociale problemer

Udover de problemer et begrænset ekspressivt sprog giver i sig selv i dagligdagen, kan det også afføde andre sociale problematikker. Mangelfuldt tale- og/eller skriftsprog kan sammen med manglende sociale kompetencer fx gøre det vanskeligt at etablere og opretholde sociale kontakter. Mennesker med nedsat psykisk og/eller fysisk funktionsevne, og et begrænset ekspressivt sprog, er således særligt udsatte i forhold til at leve i social isolation. Anvendelse af kommunikationsteknologi bør altid anvendes i det omfang, at det kan medvirke til at afværge kommunikationsrelaterede sociale problematikker, som eksempelvis social isolation. I dag findes der kommunikationsteknologi, der er udviklet med direkte fokus på

etablering og opretholdelse af sociale netværk.¹

4) Mennesker med nedsat funktionsevne bør have samme tilgang til den teknologiske udvikling som andre.

Den teknologiske udvikling har været enorm gennem de sidste 20 år. Næsten alle hushold har i dag adgang til forskellige former for kommunikationsteknologi. Det tydeligste eksempel på en meget nutidig teknologi der har ændret/haft en meget stor betydning for vores kommunikation, er Internet og e-mail. Går vi lidt tilbage i tiden, kan et eksempel på teknologi, der har ændret kommunikationen verden over, være telefonen. Men telefonen har også skabt banebrydende ændringer i vores kommunikation i dag. Tænk på mobiltelefonen, på SMS og meget snart velfungerende videosamtaler.

Udviklingen har ikke været den samme for mennesker med nedsat funktionsevne. Fordi mere og mere kommuni-

kation mellem mennesker foregår via elektroniske medier, er der en risiko for at manglende adgang til teknologi for mennesker med handicap, ikke bare sætter dem uden for den teknologiske udvikling, men sætter dem væsentligt tilbage.

1. Kommunikationsplatformen Herbor er et kommunikationshjælpemiddel, der minder meget om postprogrammet Outlook. I Herbor er kommunikationen imidlertid bygget op omkring billeder, og i Herbor har brugeren - foruden mulighed for let at skrive til familie - også mulighed for at blive tilknyttet et netværk af skrivevenner.

“Vi har kunnet se, at det var et savn hos dem [de beboere], der har fået computere. Nu har de fået dækket et behov. Nu kan de se, at de har det samme som andre unge mennesker.” Citat fra projektdeltager og leder på botilbud.

Da Olympia talte

– en beskrivelse af et kommunikationsprojekt

VIFO har gennem de sidste 3 år igangsat projekter, der alle har haft til formål at implementere kommunikationsteknologi i den daglige pædagogiske praksis. Dette er historien om et af projekterne. Vi har valgt at ændre navnene, men fortællingen er virkelig.

I foråret 2004 kontaktede Botilbudet Rosendalen VIFO. På Rosendalen havde man deltaget i en af VIFO's temadage om kommunikationsteknologi, og personalet havde nu gjort sig tanker om, hvorvidt denne teknologi kunne komme en af deres beboere, Olympia, til undsætning.

Olympia havde boet på Rosendalen i næsten 10 år, og personalet udtrykte, at hendes ekspressive sprog og udtryk

var særdeles vanskeligt at forstå. Men ordene stod i kø inde i hendes hoved. Olympia havde mange ting, som hun gerne ville give udtryk for, og ofte blev hun så ulykkelig og frustreret over den manglende forståelse af hendes kommunikation, at hun begyndte at slå sig selv voldsomt i hovedet. Samtidig var Olympia ofte deprimeret, og personalet havde svært ved at trøste hende, fordi de ikke kunne tolke, hvorfor hun græd; om det var af fysisk smerte eller frustration. Personalet på Rosendalen var kedede af situationen, og de håbede, at de måske med VIFO's hjælp kunne finde redskaber til at give Olympia bedre forudsætninger for at kommunikere

sine ønsker, og dermed få indflydelse på egne valg.

Rosendalen og VIFO gik i gang med projektet og allierede sig fra start med en talepædagog fra Kommunikationscentret. I projektet startede man med at afprøve en stationær computer med en touchskærm, hvor man havde installeret programmet "Samtal". Denne løsning var en god start, men efterhånden som Olympia tog ejerskab til programmet, havde hun brug for at kunne tage programmet med sig. Derfor besluttede personalet, med støtte fra VIFO, i stedet at gå over til en lille talecomputer. Foruden anvendelse af talemaskiner gik personalet i gang med at anvende digitale billeder og videooptagelser.

“Det kræver, at man er kreativ, hvis det skal lykkes. Hvis det ikke lige virker, så skal du jo sadle om.” Citat fra projektdeltager og Olympias kontaktpædagog.

I begyndelsen af projektet var der primært tre pædagoger involveret i det praktiske arbejde, hvor af én af disse blev tildelt det overordnede ansvar i forhold til at kunne betjene teknologien. Opstartsfasen af projektet bød på en række forskellige vanskeligheder. Olympia virkede ikke altid særlig interesseret, og det kunne være svært at få hende til at kigge på skærmen. Personalet havde ikke tid nok til at fordybe sig i projektet, og teknologien drillede, og var svær at betjene.

På Rosendalen forsøgte man at løse problemerne på forskellig vis. Fra ledelsesmæssig side var der stor opbakning til projektet, og man tildelte personalet prioriteret tid til kommunikationsarbejdet. VIFO, og den involverede talepædagog, blev tilkaldt i forbindelse med tekniske vanskeligheder, og til at give råd og vejledning i forbindelse med selve projektprocessen. I forhold til motiveringen af Olympia måtte personalet

selv prøve sig frem ud fra deres særlige viden om og erfaringer med Olympia. Nogle problemer løste sig selv ved tilfældigheder; som da hæve-sænkebordet med computeren faldt ned, og Olympia pludselig syntes skærmen var interessant i dens nye højde.

Projektperioden strakte sig over 2 år, for implementering af kommunikationsteknologi i forhold til mennesker med nedsat psykisk og fysisk funktionsevne, og det pædagogiske miljø, er ofte en langsommelig proces. På trods af de mange udfordringer projektet medførte holdt personalet fast i, hvor vigtigt det var at gennemføre projektet – en holdning der blev understøttet af Olympias spirende interesse for teknologien. Efterhånden som tiden skred frem, fik personalet væsentligt lettere ved at betjene teknologien, og projektet involverede nu ikke længere kun 3 pædagoger men derimod alle relevante medarbejdere. Samtidig blev teknologien,

efter en periode med prioriteret tid, automatisk tænkt ind i dagligdagen.

For Olympia skete der også efterhånden store forandringer. Olympia blev mere og mere fortrolig med at anvende talemaskinen, og hun lærte at tage de muligheder til sig, som teknologien gav hende - fx i forhold til at kunne vælge. Hun blev efterhånden bedre til at kommunikere, og hun oplevede, at hendes kommunikation blev taget alvorligt og imødekommet, i takt med at personalet fik lettere ved at tolke hende. Den selvdestruktive adfærd der havde præget hende forsvandt stort set, og hun blev langsomt gladere og mere tålmodig. Olympia begyndte også selv at udtænke strategier for at lave ting, der ikke lå på computeren, ligesom hun blev i stand til selvstændigt at kombinere kommunikationsformer, for at udtrykke sig; en dag hun ville bage hentede hun således melet og valgte ordet "kage" på talemaskinen.

Ved projektets afslutning tog Olympia uopfordret sin talemaskine i brug for at give udtryk for ønsker, og hun nægtede at tage i skole uden at have maskinen med sig. Hun kunne med talemaskinen give udtryk for en stor del af sine ønsker og behov, og begyndte også så småt at kunne give udtryk for sine følelser – fx hvor det gjorde ondt. Da projektet sluttede, kunne Olympia ansøge om talemaskinen som et personligt hjælpemiddel. Talemaskinen var ikke længere projektets, men derimod Olympias. Den gav hende og omverdenen et fælles sprog.

“Der var på et tidspunkt, hvor den [talemaskinen] var i stykker. Der blev vi for alvor opmærksomme på, hvad den betød for hende.” Citat fra Olympias kontaktpædagog.

Hvad har beboere og personale fået ud af projekterne

Resultaterne af at anvende kommunikationsteknologi er ofte meget forskellige. I Olympias tilfælde medførte kommunikationsteknologien en væsentlig forbedring af hendes kommunikation og af hendes livskvalitet, ligesom personalet omkring hende blev dygtige til at anvende teknologien.

I mange tilfælde er resultaterne i forhold til beboerne imidlertid mindre tydelige. Der er ofte tale om små forbedringer, der finder sted over så lang en tidsperiode, at det kræver systematiske observationer at registrere dem. Samtidig kan det være vanskeligt at skelne mellem, hvilke kommunikationsforbedringer der skyldes teknologien, og hvilke der er resultat af andre forhold.

Det er vigtigt at have en realistisk tilgang til arbejdet med kommunikationsteknologi. Arbejdet tager tid, det kræver en stor indsats og affø-

der ofte små, om end vigtige forandringer for beboere og personale. Selv om graden af forandringerne er forskellige, er det alligevel muligt at pege på resultater i forhold til såvel beboer- som personalegruppe, der er fælles for hovedparten af alle projekter VIFO har gennemført i Frederiksborg Amt:

Resultaterne af teknologi-anvendelse for beboerne:

- Øget mulighed for og evne til at kommunikere
- Øget selvtillid som følge af den positive opmærksomhed og understregning af at kommunikationen bliver taget alvorligt.
- Øget selvstændighed som følge af den øgede selvtillid og muligheden for at udtrykke ønsker og behov.
- Øget kommunikativ kontakt med omverdenen – i projekter med et eksternt fokus har beboerne fået øget

“De [beboerne] kan nu kommunikere – fx til tjeneren på en restaurant – om hvad de vil spise eller drikke, uden hjælp fra en tredjepart. Det er en mere ligeværdig kommunikation.”
Citat fra projektdeltager og kontaktpædagog på botilbud.

“Først var vi bekymrede for om Nadja overhovedet kunne finde ud af at bruge et kamera. Men nu fotografere hun flittigt. Hun tager sine oplevelser med sig på kameraet som et huskekartotek. Tidligere var det svært for hende at bringe emner på bane. Nu bruger hun billederne til formidling. Det udvider hendes kommunikationsmuligheder meget.” Citat fra projektdeltager og hjemmevejleder på botilbud.

- deres kontakt til pårørende.
- Øget samvær med personalet, i det omfang at disse har støttet beboeren/brugeren i den praktiske anvendelse af teknologien.
- Hovedparten af de beboere, der har anvendt kommunikationshjælpe midlet “Herbor”, har øget deres IT-kompetencer væsentligt.
- I enkelte af projekterne peger personalet på, at projektdeltagerne i løbet af projektperioden har opnået en generel bedre trivsel.
- Et klart billede af den enkeltes udviklingsmuligheder, ikke kun i kommunikative sammenhænge men på en lang række områder.

Resultaterne af teknologi-anvendelse for personale:

- Personalet har fået en øget forståelse af beboerens kommunikation
- Personalet har fået et bedre indblik i beboernes kommunikative potentiale og begrænsninger
- Personalet har øget deres tekniske færdigheder væsentligt
- Personalet er blevet opmærksomt på, hvilke muligheder kommunikationsteknologien rummer, og vil gerne lave flere projekter.

Hvad står i vejen for implementering af teknologi

De resultater der kommer ud af at anvende kommunikationsteknologi er forskellige. Dette skyldes naturligvis, at brugerne af teknologien har forskellige udgangspunkter, og at de valgte teknologier er forskellige. Samtidig viser erfaringerne fra VIFO’s mange projekter, at det er forhold uden for brugeren selv, der er af størst betydning for, hvor vellykket implementeringen bliver. I mange pædagogiske miljøer findes forskellige former for barrierer, der vanskeliggør arbejdet med teknologi. Det er vigtigt at være opmærksomme på disse barrierer, med henblik på at indkredse i hvilken grad de findes på den institution, der ønsker at tage teknologi i anvendelse, og på hvilken måde barriererne kan og skal håndteres. Overordnet er der tale om tre former for barrierer: Kulturelle barrierer, strukturelle barrierer og tekniske barrierer.

Kulturelle barrierer

De kulturelle barrierer er ofte de mest betydningsfulde i forhold til at bremse arbejdet med kommunikationsteknologi i den pædagogiske praksis. Ligeledes er de kulturelle barrierer dem, der er sværest at ændre, fordi de som udgangspunkt er ubevidste og overtages ureflekteret af nye medarbejdere i det enkelte bo- eller dagtilbud. Med kulturelle barrierer henvises til de normer og værdier, der på usynlig vis strukturerer medarbejdernes måde at løse og forstå deres opgaver på.

De fleste steder kommer de kulturelle barrierer til udtryk gennem en manglende tidsmæssig prioritering, en generel “negativ” italesættelse af teknologien, samt en modstand i personalegruppen mod kollegaers arbejde med teknologi. Uden at have gennemført en systematisk kulturanalyse, har det gennem en række af VIFO’s

“Inden vi startede på det her projekt, var der nogle af de ansatte, der aldrig havde rørt ved en computer før. Nu kan de lægge digitale billeder ind og alt muligt andet.” Citat fra projektdeltager og leder på botilbud.

“Det er svært at prioritere tiden. Der går tid fra andre ting, som de skal lære. Nogle vigtigere ting, der gør, at de kan fungere selvstændigt. Som fx at kunne gå i banken.” Citat fra projektdeltager og pædagog på botilbud.

projekter været tydeligt, at institutionskulturen på forskellig vis indeholder elementer, der umiddelbart står i modsætning til arbejdet med kommunikationsteknologi. Her skal gives tre konkrete bud på kulturelle forståelser, der udgør barrierer:

1. I den praktiske hverdag kommer den vigtigste opgave for personalet ofte til at være omsorg – det vil sige, at beboers/brugerens basale behov dækkes. Nogle steder opfattes kommunikation ikke som værende et basalt behov.

2. Mange pædagogiske medarbejdere opfatter naturligt nok fysisk tilstedeværelse som et bærende element i det pædagogiske arbejde. Kommunikationsteknologi opfattes af mange som noget, der skaber fysisk distance og forringet social kontakt mellem brugeren og omverdenen, hvilket står i kontrast til VIFO's konkrete erfaringer (jf. afsnittet

“Hvad har beboere og personale fået ud af projekterne”).

3. Mange pædagogiske medarbejdere opfatter det som en vigtig opgave at tage ansvar for beboeren/brugeren, i det omfang at beboeren/brugeren ikke kan gennemskue konsekvenserne af deres handlinger. Beboeren/brugeren skal i dette perspektiv kun stilles over for begrænsede valgmuligheder. Kommunikationsteknologi vil i nogle tilfælde støtte beboeren/brugeren i at træffe valg, som det pædagogiske personale ikke kan, eller vurderer hensigtsmæssige, at efterkomme. Spørgsmålet er, om det er rimeligt at begrænse en beboers valgmuligheder på denne baggrund, frem for at overveje hvordan valget kan imødekommes, eller for hvem valget er uhensigtsmæssig.

Strukturelle barrierer

Selv om en manglende tidsmæssig prioritering af arbejdet med kommunikationstekno-

logi kan være udtryk for kulturelle barrierer, er det vigtigt at være opmærksom på, at også andre forhold er af betydning for personalets prioriteringer.

Det pædagogiske personale er ofte underlagt en række strukturer, der kan virke bremsende for implementering af kommunikationsteknologi. Mange oplever, at der mangler tid i hverdagen til at varetage opgaver, der ligger ud over den basale pleje. Implementering af teknologi kræver en tidsmæssig prioritering og en regelmæssig anvendelse, der kan være svær at efterkomme i perioder med personalemangel, fx som følge af sygdom eller nedskæringer. Vi har at gøre med et arbejdsområde, hvor man mange steder oplever en stor personaleudskiftning, og dette gør også teknologiprojekter sårbare, idet risikoen øges for, at den opbyggede viden på området langsomt forsvinder ud af huset.

Foruden de tidsmæssige og personalemæssige ressourcer

kan økonomien på botilbudet vanskeliggøre anvendelse af teknologi. Dels fordi der ikke er penge til at købe eventuelt udstyr, dels fordi der ikke er penge til at dække vikarudgifter, når det faste personale går fra - fx i forbindelse med teknologi- kurser.

Tekniske barrierer

Inden for den pædagogiske verden har der mange steder ikke været tradition for at anvende IT. Dette betyder, at den overvejende del af det pædagogiske personale på de amtslige og kommunale bo- og dagtilbud har et begrænset kendskab til almindelige computerprogrammer. Anvendelse af IT er endnu ikke en almindelig del af pædagog-uddannelsen ret mange steder. Uden nogen indsigt i almindelig IT-brug, kan det være en stor udfordring at give sig i kast med kommunikationsteknologi. For mange fører den manglende erfaring til, at tanken om at anvende IT er mere skræm-

“Det kan være demotiverende, når computeren ikke virker. Det betyder, at det kan være svært at motivere beboeren næste gang.” Citat fra projektdeltager og pædagog på botilbud.

mende end den konkrete anvendelse af IT, når først personalet er kommet i gang.

I det omfang at personalet kan se meningen med at anvende teknologi, og har mulighed for at anvende det, opnår de naturligvis efterhånden rigtig gode teknologi-kundskaber. Alligevel vil mange projekter blive forsinket eller gå direkte i stå som følge af manglende IT-kundskaber. Personalet mangler i mange tilfælde kompetencerne til at håndtere et "nedbrud". Vanskeligheder med at betjene teknologien, eller vanskeligheder med teknologi der ikke virker, er demotiverende for processen, og ofte fungerer disse vanskeligheder som en bekræftelse på personalets fordomme om teknologi, som "noget der aldrig virker".

Hvad skaber de bedste rammer for kommunikationsteknologi

Mens anvendelse af kommunikationsteknologi medfører væsentlige forbedringer af kommunikationen i nogle botilbud, er der andre botilbud, hvor resultaterne er begrænsede. Det er ikke muligt at give et entydigt svar på, hvorfor dette er tilfældet, og hvad der skal til for at sikre en vellykket anvendelse af kommunikationsteknologi. Forskellige teknologier og forskellige ressourcer hos brugeren og støttepersonalet, skaber forskellige forudsætninger, og hvad der virker et sted, virker måske af denne grund ikke et andet. Når dette er sagt, er det samtidig VIFO's erfaring, at visse forhold er af væsentlig betydning for dels implementeringsprocessen dels de endelige resultater. Følgende vil vi udpege en række fælles træk på forskellige niveauer af det pædagogiske arbejde, der med fordel kan indtænkes forud for imple-

menteringen af kommunikationsteknologi.

Best practice på ledelsesniveau

Ligegyldigt om ledelsen er direkte eller kun indirekte involveret i et projekt med implementering af kommunikationsteknologi, har den et stort ansvar i forhold til at skabe de nødvendige strukturelle rammer for sine ansatte i processen. Hvis ikke projektet fra start har en tydelig ledelsesmæssig prioritering, er der en stor risiko for, at projektet aldrig bliver en succes, på trods af ihærdige ildsjæle i personalegruppen. På baggrund af VIFO's projekterfaringer vil der følgende blive peget på retningslinjer, der er af betydning for den oplevede succes med anvendelse af teknologi:

Forberedelse og planlægning
Forud for projektet bør der

altid ske en grundig forberedelse og planlægning. Findes der kun begrænset erfaring med kommunikationsteknologi på stedet, vil det oftest være nødvendigt at hente kompetent bistand udefra. Under alle omstændigheder er der en række spørgsmål, der må afklares i den indledende proces: Hvad er formålet med at anvende teknologien/hvad vil man have ud af det? Hvilke ansatte og beboere/brugere skal deltage? Hvem har interesse og ressourcer til at være en del af projektet? Hvordan skal projektet organiseres – skal der udpeges tovholder/tovholdere? Hvilke barrierer vil der være i personale og beboer/bruger-gruppe (jf.), og hvordan skal disse imødekommes? Kan økonomien bære, at personalet skal på kurser, og der skal købes vikartimer?

“Vi vidste, at vi havde én eneste chance. Hvis ikke projektet fængede beboerne fra start, ville vi ikke få chancen igen. Sådan er det at arbejde med autister. Vi blev nødt til at tænke det hele rigtig godt igen, inden vi gik i gang.” Citat fra projektdeltager og leder på botilbud.

Prioritering af tid

Når projektet er skudt i gang er det nødvendigt at afsætte prioriteret tid til anvendelsen af teknologien. Projektiden skal indskrives i vagtplanen, og det er vigtigt at anvendelsen af teknologien sker regelmæssigt, og med et minimum på én gang om ugen. Dette er særlig vigtigt i starten af projektet, hvor personalet endnu kan føle sig usikre på formålet, såvel som den konkrete anvendelse af teknologien. Erfaringen er, at efterhånden som personale og beboere/brugere bliver bedre til at indtænke og bruge teknologien, vil teknologien i højere grad indgå på en hverdagsagtig måde – det vil sige uden for en vagtplan. Uden prioriteret tid til projektet, er der en stor sandsynlighed for, at projektet drukner i andre af dagens mange gøremål.

Undervisning

Ledelsen bør undervejs i projektet sørge for, at personalet får den undervisning i anvendelsen af programmet, som er nødvendig, og at der er adgang til den teknologi, som projektet forudsætter. Dette betyder også til tider en økonomisk prioritering af projektet. Penge til vikartimer og udstyr skal findes.

Prioritering på værdiniveau
Foruden den ledelsesmæssige prioritering på det strukturelle niveau, bør der også fra ledelsens side ske en tydelig prioritering på værdiniveau. Det er vigtigt, at det enkelte projekt italesættes, og at personalets indsats og vanskeligheder i processen anerkendes. Personalets indstilling og indsats er i langt de fleste projekter den enkelte faktor, der er af størst betydning for om et projekt lykkes. Ledelsen bør derfor overveje, hvordan betydningen af den enkeltes indsats tydeliggøres, ligesom det må overvejes, om det fx er i orden, at en ansat ikke vil deltage i projektet.

Best practice på medarbejderniveau

Personalet udgør, som tidligere nævnt, en væsentlig faktor i forhold til om et projekt med anvendelse af kommunikationsteknologi bliver en succes. Det er derfor også af afgørende betydning, på hvilken måde personalet går ind i et projekt. Personalets indsats afhænger til dels af den ledelsesmæssige prioritering af projektet. Samtidig har VIFO's erfaring været, at der i nogle tilfælde er barrierer i personalegruppen, der lukker af for projektet - uafhængigt af den ledelsesmæssige prioritering. Disse barrierer er ofte kulturelle barrierer, som man ikke med lethed kan ændre. Følgende vil vi opsummere de fælles træk, der har gjort sig gældende på botilbud, hvor projektet er blevet oplevet som en succes af projektdeltagere såvel som VIFO.

Tillid til projektet

De fleste pædagogiske medarbejdere er villige til at gå langt, hvis de kan se, at det arbejde de yder, er af betydning for deres beboere/brugere. Problemet med at anvende kommunikationsteknologi er i denne sammenhæng, at resultaterne ikke kommer med det samme, men først efter at personalet har gjort en massiv indsats. Personalet kan altså ikke på forhånd se, at arbejdet nytter. For at et projekt skal lykkes er tillid derfor nødvendigt. Personalet skal have tillid til teknologien, de skal have tillid til beboeren/brugeren, og de skal have tillid til betydningen af deres egen indsats.

Omstillings- og udviklingsparathed

Omstillings- og udviklingsparathed er også en forudsætning for at gennemføre et teknologiprojekt. Anvendelse af teknologi er for mange pædagogiske medarbejdere meget uvant. Skal et projekt lykkes, er det nødvendigt, at personalet er indstillet på at tilegne sig ny

“Jeg er over tres. Nu skulle jeg vælge, om jeg ville lære at bruge en computer eller om jeg skulle gå på pension. Så måtte jeg jo lære at bruge en computer.” Citat fra ansat og projektdeltager på botilbud.

viden, der umiddelbart ligger uden for det pædagogiske felt i dag. Modsat hvad VIFO forventede, er der ikke nogen helt klar sammenhæng mellem evnen til at erhverve viden og engagementet i forhold til kommunikationsteknologi, og så den alder personalet har. Der er både unge og gamle, der enten ikke ønsker, eller som gerne vil anvende IT. Det er derfor også vigtigt, at personalet involverer hinanden i projektet uafhængigt af alder.

Tovholder

De fleste steder er det en fordel, at personalet udpeger en tovholder, der selv ønsker at have en vigtig rolle i projektet. Tovholderen skal være den, der sørger for at projektet kører, der har særlig viden om projektet, og viden om hvordan teknologien anvendes. Tovholderen skal samtidig være god til at formidle sin viden og sit engagement til den

øvrige personalegruppe. Sidstnævnte er vigtigt, fordi der ellers er en risiko for, at personalegruppen flytter ansvaret væk fra sig selv, og over på den udpegede tovholder. Alle ansatte rundt om beboeren/brugeren skal føle ejerskab til projektet - ellers vil beboeren/brugeren miste sit sprog, hver gang tovholderen har fri eller måske er syg.

Systematisering af vidensdeling

På mange bo- og dagtilbud er der i dag en relativ høj personaleudskiftning samt hyppig anvendelse af vikarer. Dette skaber en øget risiko for, at den særlige viden og kompetence, der er en forudsætning for at arbejde med kommunikationsteknologi, går tabt. Det er derfor nødvendigt at være særligt opmærksomme på at skabe faste rutiner, der sikrer en hurtig vidensdeling mellem rutinerede og nye medarbejdere.

Fremtidsperspektiver på kommunikationsteknologi

I VIFO arbejder vi med kommunikation i forhold til de mange muligheder, teknologien tilbyder. I dag kan mange mennesker med forskellige funktionsnedsettelse på forskellig vis kompenseres ved hjælp af eksisterende teknologier. Ofte stilles der imidlertid krav til, at ikke mindst personer i de nærmeste omgivelser skal forholde sig til den kommunikative gevinst af teknologien på en måde, der kan være uvant og vanskelig.

Når man skal vurdere al den teknik, der i øjeblikket udvikles til mennesker, er det for VIFO vigtigt at tage stilling til, om teknikken fremmer eller hæmmer kommunikationen mennesker imellem. Særlig vigtigt er det at være åben over for de fordele og muligheder, det giver, når den kontakt vi tidligere havde face to face, i dag og i fremtiden suppleres – eller måske i nogle tilfælde erstattes - af kommunikationsteknologier.

I dagens Danmark, og de fleste andre steder i verden, sker der betydelige ændringer i den kommunikative adfærd, der gør, at vi må udvide vores syn på, hvad kommunikation er, og måske i særdeleshed på, hvad god kommunikation er. Udforskningen af den betydning, de elektroniske medier får for mellem menneskelige relationer er endnu kun i sin vorden, men alt tyder på, at den elektroniske kommunikation i meget høj grad kan have en positiv effekt på mængden af sociale aktiviteter.²

Det er dog ikke kun stigningen i mængden af sociale relationer, der er spændende. Set fra en "handicapsynsvinkel" er det i endnu højere grad det enkelte menneskes oplevelse af kvaliteten af den kontakt og kommunikation, der sker via de elektroniske medier, der er vigtig. Og intet tyder på, at vi som mennesker oplever denne kontakt som ringere end andre

2. En engelsk undersøgelse har således vist, at mennesker der har e-mailkontakt med naboer og genboer i boligblokken, også har en bedre og hyppigere face-to-face kontakt, end mennesker fra boligblokke, hvor der ikke findes et internt elektronisk netværk (P1 Arkiv: <http://www.dr.dk/P1/orientering/indslag/2006/04/18/180600.htm>)

kontakter. Især unge mennesker, der er vokset op med Internet, og de muligheder forskellige platforme tilbyder, oplever den kommunikation der sker af disse kanaler som naturlige, vigtige, personlige og forpligtende.

Ser man på mulighederne for at spille spil ved hjælp af teknologien, er det oplagt at se på de muligheder, der er for at spille sammen, på tæt eller fjernt hold, og ikke betragte teknikken som fremmedgørende. Millioner af mellem-menneskelige kontakter skabes og fastholdes i disse år på baggrund af internetbaseret spil. Spil der for øvrigt også er med til at udvikle personlige egenskaber som overblik, planlægning, indlevelse, empati og meget mere. Via spillene fremmes desuden den enkeltes oplevelse af sig selv som et kommunikerende individ. Jeg kommunikerer – ergo er jeg. Det væsentlige er det samspil, de relationer, brugeren skaber og skaber sig igennem.

Ovenstående perspektiver sætter på mange måder vigtigheden af at arbejde med at give mennesker med store funktionsnedsættelser adgang til den elektroniske kommunikation i relief. Her er der en forrygende mulighed for at være på forkant og relativt tidligt søge at udvikle de rette redskaber, den nødvendige forståelse og den bærende kultur for, at mennesker med store funktionsnedsættelser får muligheden for at bryde med den isolation, som ofte er en følge af det betydelige handicap, og lade dem blive aktive deltagere i eget liv.

Anbefalinger på politisk niveau

Videns- og formidlingsenheden har gennemført en række teknologibaserede kommunikationsprojekter de seneste tre år. I 2006 er der desuden blevet igangsat et nyt stort projekt, hvor 12 bo- og dagtilbud, i Frederiksborg Amt bliver præsenteret for kommunikationsplatformen Herbor. På trods af de mange projekter er der lang vej før, at kommunikationsteknologi bliver en integreret del af den pædagogiske praksis. Der er behov for en betydelig indsats, hvis mennesker med nedsat funktionsevne skal have adgang til den kompenserende teknologi, der eksisterer, og hvis personalet skal have forudsætninger for at skabe rammerne til, at beboeren kan være aktiv deltagende i sit eget liv.

Først og fremmest er det et spørgsmål om en politisk prioritering. Folketinget vedtog i 1997 loven om brugerinddragelse, der på mange måder

indeholder et ligeværdigt og moderne handicapsyn. Lovgivningen har imidlertid i praksis vist sig vanskelig at implementere. Særlig vanskeligt er det at skabe brugerinddragelse for mennesker uden ekspresst sprog. Skal dette lykkes, må man fra politisk side skabe rammer, der understøtter processen – herunder adgang til viden om kommunikationsteknologi samt til selve teknologien. Rammerne kan skabes på forskellig vis:

Det er nødvendigt at prioritere en tidlig indsats. Derfor er det særlig vigtigt, at man på pædagoguddannelsen i fremtiden har langt større opmærksomhed mod de kommunikationsteknologiske muligheder. På et overordnet niveau er det nødvendigt at udbyde kurser i den praktiske anvendelse af kommunikationsteknologi, mens det på et mere grundlæggende niveau er nødvendigt at revurdere den måde, hvorpå

pædagogik tænkes i dag. Skal mennesker med et begrænset ekspresst sprog have adgang til kommunikationsteknologi forudsætter det, at pædagoger opfatter og anerkender, at kommunikation er et basalt behov, der må imødekommes på linje med andre basale behov som mad og pleje. Kommunikation er en del af omsorgsarbejdet, og ikke noget der ligger udover vigtige opgaver. I dag er anvendelse af kommunikationsteknologi de færreste steder en del af pædagoguddannelsen.

Kun få bo- og dagtilbud kender til mulighederne for at anvende kommunikationsteknologi. Skal kommunikationsteknologi implementeres i bo- og dagtilbud, er det nødvendigt med en massiv formidlingsindsats. Der må formuleres oplysningsmateriale og afholdes konferencer målrettet pædagogisk personale. Bo- og dagtilbud, der ønsker at

arbejde med implementering af kommunikationsteknologi, skal have adgang til viden og vejledning for at sikre en bæredygtig proces. Erfaringen viser, at det endnu kun er ganske få bo- og dagtilbud, der giver sig i kast med kommunikationsteknologi, hvis ikke de kan få professionel rådgivning udefra.

Det er altså nødvendigt, at der etableres rådgivningsenheder forskellige steder i landet, der har konsulenter med den fornødne viden om kommunikationsteknologi og implementeringsprocessen, som bo- og dagtilbud, hjemmevejledere og pårørende kan konsultere. I dag findes der kun en begrænset viden om implementering af kommunikationsteknologi. For at sikre en målrettet indsats er det nødvendigt at skabe et forum for vidensdeling og erfaringsopsamling mellem dem, der beskæftiger sig med området.

Skal mennesker med nedsat funktionsevne have de muligheder, de har krav på, kræver det en fælles opmærksomhed og indsats. Politikere, interesseorganisationer, ledere på bo- og dagtilbud, pædagogiske medarbejdere og pårørende må stå sammen med ønsket om, ved hjælp af kommunikationsteknologi, at skabe rammerne for, at mennesker med nedsat funktionsevne kan blive aktivt deltagende i eget liv.

Opsamling

Videns- og formidlingsenheden under Kommunikationscentret i Frederiksborg Amt arbejder på at introducere kommunikationsteknologi i den pædagogiske praksis. Der er flere væsentlige grunde til, at dette arbejde er nødvendigt. Videns- og formidlingsenhedens formål med at introducere kommunikationsteknologi er: At skabe adgang til kompenserende teknologi og dermed begrænse et kommunikationshandicap, at forbedre personalets forudsætninger for at opretholde lovmæssige krav om brugerinddragelse, at afværge kommunikationsrelaterede sociale problematikker, og at skabe en lige adgang til kommunikationsteknologi.

På denne baggrund har VIFO gennem de sidste 2 år igangsat 23 projekter på 15 forskellige botilbud i Frederiksborg Amt med det formål at implementere forskellige former for kommunikationstek-

nologi i det pædagogiske arbejde med beboere med et begrænset ekspressivt sprog samt psykiske og/eller fysiske funktionsnedsættelser. I dette hæfte beskriver VIFO de erfaringer, der er blevet gjort i denne proces, med henblik på: Dels at inspirere flere pædagogiske medarbejdere til at samtænke kommunikationsteknologi og pædagogik, dels at opkvalificere politikere og interesseorganisationers initiativer til fremme for anvendelsen af kommunikationsteknologi.

Arbejdet med at implementere kommunikationsteknologi i den pædagogiske praksis i dag, er i mange tilfælde et arbejde med forhindringer. I mange pædagogiske miljøer findes der forskellige former for barrierer, der modarbejder implementeringsprocessen. Overordnet findes der i botilbudene tre typer af barrierer: Kulturelle barrierer, strukturelle barrierer og tekniske barrierer.

Med kulturelle barrierer henvises til de værdier og forforståelser, der ligger bag prioriteringen og løsningen af arbejdsopgaverne, med strukturelle barrierer henvises til de ydre rammer personalet er underlagt – herunder manglende tid og utilstrækkelig økonomi, mens der med tekniske barrierer henvises til manglende kendskab til og kompetencer i forhold til anvendelsen af teknologi. Det er vigtigt forud for ethvert teknologiprojekt, at projektdeltagerne på det konkrete botilbud er bevidste om de eksisterende barrierer, og hvordan disse kan imødekommes.

På trods af barrierer er det lykkedes på de fleste botilbud at skabe resultater for beboernes kommunikation. For beboeren Olympia medførte anvendelsen af kommunikationsteknologi en væsentligt forbedret kommunikation og som følge heraf en synligt forbedret trivsel – herunder en

eliminering af en omfattende selvdestruktiv adfærd. For andre beboere er resultaterne mindre tydelige, men stadig betydningsfulde. For de fleste beboere gælder, at de bl.a. har fået øget mulighed for og evne til at kommunikere, de har fået en øget selvtillid som følge af den øgede positive opmærksomhed, og understregningen af at kommunikationen bliver taget alvorligt, de har fået øget kommunikativ kontakt med omverdenen, og hovedparten af de beboere, der har anvendt kommunikationshjælpe midlet "Herbor", har øget deres IT-kompetencer væsentligt. Dertil kommer personalets øgede kompetencer: Personalet har fået en øget forståelse af beboerens kommunikation; personalet har fået bedre indblik i beboernes kommunikative potentiale og begrænsninger, og personalet er blevet opmærksomt på, hvilke muligheder kommunikationsteknologien rummer og vil gerne lave flere projekter.

Selv om de fleste projekter med implementering af kommunikationsteknologi skaber resultater i det pædagogiske arbejde med mennesker med et begrænset ekspresivt sprog, er mange pædagogiske medarbejdere blevet overvældet over arbejdsbyrden i processen, og hvor relativt små resultaterne til tider har været. De varierende resultater skyldes til dels personalets og beboernes forskellige kompetencer og forudsætninger for at gå ind i projektet. Samtidig er det VIFO's erfaringer, at der er flere ting projektdeltagerne konkret kan gøre for at optimere processen, og dermed resultatet af projektet: For det første bør der altid ske en grundig forberedelse og planlægning forud for igangsættelsen af et projekt. Når projektet først er sat i gang er det en nødvendighed, at projektet prioriteres tidmæssigt – arbejdet med projektet skal indskrives i husets vagtplan. Der bør også være afsat penge til vikartimer i for-

bindelse med undervisning samt til indkøb af udstyr. Vigtigst af alt er det, at der skabes konsensus omkring betydningen af at kommunikere og af at anvende kommunikationsteknologi. Hvis ikke personalet opfatter kommunikation som et vigtigt basalt behov, vil projektet let blive opfattet som en fiks ide, der skaber en ekstra arbejdsbyrde, og ildsjælene blandt det pædagogiske personale vil brænde ud.

Selv om der inden for det pædagogiske praksisfelt er pionerer, der allerede er kommet langt i forhold til at anvende kommunikationsteknologi, er der stadig lang vej før, kommunikationsteknologi er en integreret del af de danske bo- og dagtilbud. Der er behov for, at området i de kommende år bliver politisk prioriteret, at kommunikationsteknologi får en større opmærksomhed på pædagogseminarerne, og at der etableres rådgivningsenheder, der kan støtte i implementeringsprocessen på bo- og dagtilbud.

Ved en fælles indsats fra henholdsvis politikere, interesseorganisationer, pårørende og pædagogiske medarbejdere kan kommunikationsteknologi i fremtiden forbedre mulighederne for aktiv deltagelse i eget liv for mennesker med nedsat funktionsevne.

Videns- og formidlingsenheden (VIFO) under Kommunikationscentret i Frederiksborg Amt arbejder målrettet på at implementere kommunikationsteknologi i det pædagogiske arbejde på amtets bo- og dagtilbud til gavn for beboere og som redskab i det pædagogiske arbejde.

I dette inspirationshæfte belyses forskellige bo- og dagtilbuds konkrete erfaringer med at anvende kommunikationsteknologi i relation til mennesker med psykiske og/eller fysiske funktionsnedsættelser. Særligt beskrives de strukturelle, kulturelle og praktiske rammer, inden for hvilke enhver implementering af kommunikationsteknologi må indtænkes.

For yderligere information om Videns- og formidlingsenheden og projekterne kontakt Videns- og formidlingsenheden, Kommunikationscentret, Skansevej 2 D, 3400 Hillerød, telefon: 48 24 22 00. Eller se: www.kc.fa.dk/voksne/vifo

ISBN 87-991582-0-5